

سۇئال

ماڭا بۈگۈن مۇنداق مەزمۇندا بىر خەت كەلدى: ناماز ئوقۇغۇچى كىشىلەرنىڭ كۆپچىلىكى ناماز باشلاش دۇئاسىنى خاتا ئوقۇيدىكەن، شەننىك ئۈستۈندۈر دېگەن سۆزنى يەنى ئەرەبچە جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇيدىكەن، بۇنداق ئوقۇش خاتا بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ دادىسىمۇ، بالىسىمۇ ۋە چوڭ دادىسىمۇ بولمىغان. توغرا ئوقۇش شەكلى بولسا، جىم ھەرپىنى زىر ئوقۇشتۇر، ئۇنىڭ مەنىسى ئاللاھنى ئۇلۇغلاشتۇر دەپتۇ، بۇ سۆز توغرىمۇ؟ جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇش توغرىمۇ ياكى زىر ئوقۇش توغرىمۇ؟ بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ تائالاغا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىزمۇ ھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بارلىق ساھابىلىرى ۋە قىيامەتكىچە توغرا يولغا ئەگەشكەنلەرگە ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

ھەدىس جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇغان ھالەتتە بىكىتىلگەن، جەددۇكە دېگەن ئۇلۇغلۇق، كاتتىلىق دېگەن مەنانى ئىپادىلەيدۇ، جىم ھەرپىنى زىر ئوقۇش توغرا بولمايدۇ، چۈنكى بۇنداق قىلىش پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ئۆزگەرتكەنلىك ھېسابلىنىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام زەبەر ئوقۇغان، تەكشۈرۈپ باقساق ھېچ بىر ئالىمنىڭ ھەدىسىنى زەبەر ئوقۇشتىن باشقا شەكىلدە بېكىتكەنلىكى بايان قىلىنمىغان.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇئەنھۇ سۇبھانە كەللاھۇممە ۋەبىھەمدىكە ۋەتەبارە كەسمىكە ۋە تەئالا جەددۇكە ۋە لائىلاھە غەيرۇكە تەرجىمىسى: ئى پەرۋەردىگارمىز! بىز سېنى بارلىق نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز، پۈتۈن ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، نامىڭ ئۇلۇغ، شەننىك ئۈستۈندۈر، سېنىڭدىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر دېگەن بۇ دۇئالارنى ئۈزلۈك ئوقۇيتتى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن باشقا ساھابىلارمۇ بۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان. [مۇسلىم رىۋايىتى 399-ھەدىس].

يەنە [سۈنەن دارى قۇتئىي 2-توم 58-بەت، سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى 2996-ھەدىس]. شەيخ ئەلبانى رەھىمەھۇللاھنىڭ "پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىنىڭ سۈپەتلىرى" ناملىق ئەسىرى 93-بەتكە قارالسۇن].

ھەدىس، پىقھى، لۇغەت ئالىملىرى ۋە باشقىلار ھەدىستە جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇشنى بىكىتكەن، ئۇنىڭدىن باشقا بىر شەكىلنى بېكىتمىگەن.

جىمىنى زەبەر ئوقۇغاندا كاتتىلىق، ئۇلۇغلۇق دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ، ھەدىسىنىڭ مەنىسى: شەنىڭ ئۈستۈندۈر، ئۇلۇغلۇقۇڭ يۈكسەكتۇر دېگەن بولىدۇ.

ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇللاھ "ئىسىم ۋە لۇغەتلەرنى تۈزەلتىش" ناملىق ئەسەرنىڭ 3-توم 331-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "ئاماز باشلاش دۇئاسىدا جىم ھەرىپىنى زەبەر ئوقۇغاندا شەنىڭ ئۈستۈندۈر دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ، جەددۇ دېگەن سۆزنىڭ بىھاجەتلىك دېگەن مەنىسىمۇ بولۇپ، ھەر ئىككى مەنىسى توغرىدۇر. ئىمام خەتتابى پەقەت ئۇلۇغلۇق دېگەن مەنانى سۆزلىگەن، ئاللاھ تائالا جىنلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بەرگەندىمۇ: **پەرۋەردىگار بىمىزنىڭ ئەزىمىتى كاتتىدۇر** دەپ خەۋەر بەرگەن.

بەئلى "مۇتلىئ ئەلا ئەبۇابىل مۇقنىئ" ناملىق ئەسەرنىڭ 46 -بەتتە مۇنداق دەيدۇ: جىم ھەرىپىنى زەبەر ئوقۇغاندا، ئەزىمىتى كاتتىدۇر دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ.

بەھۇتى رەھىمەھۇللاھ "كەششاپۇل قىننائ" ناملىق ئەسىرى 2-توم 478-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: جىم ھەرىپىنى زەبەر ئوقۇغاندا، شەنىڭ ئۈستۈندۈر، ئەزىمىتىڭ يۈكسەكتۇر دېگەن مەنالار ئىپادىلىنىدۇ.

ئىبنى قاسىمنىڭ رەۋزۇل مۇرەببىئە يازغان ھاشىيەسى 2-توم 22-بەتتە: جىم ھەرىپىنى زەبەر ئوقۇغاندا، كاتتىلىق، نەسۋە، بەخت-سائادەت، بىھاجەتلىك دېگەندەك مەنالارنى بىلدۈرىدۇ، ئۈستۈنلۈك، كاتتىلىق دېگەن كەڭلىك ۋە چەكسىزلىك دېگەندەك ئاشۇرما سۈپەت بولۇپ، ئاللاھنىڭ چەكسىز ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، يەنى: بۈيۈكلۈكنىڭ ئۈستۈندۈر، بارلىق كاتتىلارنىڭ ئۈستىدىدۇر، ھەممىدىن سېنىڭ شەئنىڭ ئۈستۈندۈر، ھۆكۈمرانلىقىڭ بارلىق ھۆكۈمرانلارنى بوي سۇندۇرغۇچىدۇر دېگەن بولىدۇ".

شەيخ بەسسامنىڭ "تەۋزىيھۇل ئەھكام شەرىھى بۇلۇغۇل مەرام" ناملىق ئەسىرى 2-توم 169-بەتتە مۇنداق بايان قىلىنغان: جىمىنى زەبەر ۋە دالنى تەشەببۇس ئوقۇغاندا، ئەزىمىتىڭ، كاتتىلىقىڭ ۋە ھۆكۈمرانلىقىڭ دېگەن مەنالارنى بىلدۈرىدۇ.

جىم ھەرىپى زەبەر ئوقۇلغان بۇ سۆز قۇرئان كەرىمدە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدىمۇ تەكرار بايان قىلىنغان.

ئاللاھ تائالا جىنلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلغاندا مۇنۇ ئايەتنى كەلتۈرىدۇ: **جَدُّ رَيْنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا** تەرجىمىسى: **پەرۋەردىگار بىمىزنىڭ ئەزىمىتى كاتتىدۇر، خوتۇنى ۋە بالىسى يوقتۇر.** [سۈرە جىن 3-ئايەت].

شەيخ سەئىدى رەھىمەھۇللاھ: "جىم ھەرىپى زەبەر ئوقۇلغاندا، شەئنى ئۈستۈن ۋە ئىسىملىرى ئۇلۇغ دېگەن بولىدۇ" دەيدۇ.

قۇرتۇبىي رەھىمەھۇللاھ 8-توم 19-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: جەددۇ رەببىنا دېگەن: پەرۋەردىگار بىمىز كاتتىدۇر ۋە ئۇلۇغدۇر دېگەن بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **ئى ئاللاھ سەن ئاتا قىلغاننى توسۇۋالغۇچى يوق، سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق،**

سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ. [بۇخارى رىۋايىتى 844- ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 593- ھەدىس].

ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقى، بىھاجەتلىكى ۋە يۈكسەكلىكى ئالدىدا ھېچ بىر ئىنساننىڭ بايلىقى، نەسۋېسى ۋە ئابروۋىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ".

ئىبنى رەجەب رەھىمەھۇللاھ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: **سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ** دېگەن سۆزىنى چۈشەندۈرۈپ: سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ دېگەن بولىدۇ دەيدۇ. [ئىبنى رەجەبنىڭ پەتھۇل بارى 7-توم 417-بەت].

ئىمام نەۋەۋىي مۇسلىمنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دەيدۇ: "زەل جەددى" دېگەن سۆزدىكى جىم ھەرپى زەبەر ئوقۇلغان، ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى ئۆلىمالارمۇ شۇنداق بىكىتكەن.

ئىبنى ئابدۇلبەر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: بەزى ئۆلىمالار جىم ھەرپىنى زىر ئوقۇغاننى رىۋايەت قىلغان، ئەبۇ جەئىپەر مۇھەممەد ئىبنى جەرر تەبەرىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: جىم ھەرپى زەبەر ئوقۇلىدۇ، شەيبانى زىر ئوقۇلىدۇ دېگەن، بۇ ھەدىسنى نەقل قىلغۇچىلارنىڭ ئارىسىدا بىز بىلىدىغان ئىختىلاپتۇر، بۇنىڭدىن باشقا ئىختىلاپنى بىلمەيمىز.

ئىمام تەبەرىي ۋە باشقا ئۆلىمالار زىر ئوقۇش توغرىسىدىكى رىۋايەتنى زەئىپ دېگەن، زەئىپ بولسىمۇ ئۇنىڭ مەنىسى تېرىشچانلىق بولۇپ، سېنىڭ تېرىشچانلىقىڭ ئالدىدا باشقىلارنىڭ تېرىشچانلىقى مەنپەئەت بەرمەيدۇ، پەقەت مەنپەئەت بېرىدىغىنى ۋە قۇتۇلدۇرىدىغىنى سېنىڭ رەھىمىتىڭدۇر دېگەن بولىدۇ.

يەنە بەزىلەر بۇنىڭدىن: دۇنياغا ھېرىسمەن بولۇشتىكى تېرىشچانلىق ۋە سەئىي قىلىش مەقسەت قىلىنىدۇ دېگەن.

بەزىلەر بۇنىڭ مەنىسى: "ئىز قېچىپ كېتىش دېگەن بولۇپ، يەنى: سېنىڭدىن ئالدىراپ قېچىپ كەتكەنلەرنىڭ قېچىشىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ، چۈنكى ئۇلار سېنىڭ تۇتۇشىڭدا ۋە ھۆكۈمرانلىقىڭدۇر.

ئەڭ توغرا قاراش: جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇش بولۇپ، بۇ: نەسۋە، بايلىق، كاتتىلىق ۋە ھۆكۈمرانلىق دېگەن مەنالارنى بىلدۈرىدۇ، يەنى: دۇنيادىكى مال-دۇنيا ئىگىلىرىنىڭ توپلىغان بايلىقلىرى، ئەۋلادلىرى، چوڭچىلىقى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنىڭ ئاللاھنىڭ كاتتىلىقى ئالدىدا ھېچ پايدىسى بولمايدۇ، يەنى ئۇ بايلىقلىرى ئۇ كىشىنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرالمىدۇ، ھەقىقەتتە ئۇ كىشىنى دۇنيادا قىلغان ياخشى ئەمەللىرى قۇتقۇزالايدۇ، بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ** تەرجىمىسى: **ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر، باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ساۋابى پەرۋەردىگارنىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ ياخشىدۇر. ئۈمىد تېخىمۇ چوڭدۇر.** [سۈرە كەھەپ 46-ئايەت].

بۇنىڭ بىلەن جىم ھەرپىنى زەبەر ئوقۇش كېرەكلىكى، زىر ئوقۇغاندا مەنادا ئۆزگۈرۈش بولىدىغانلىقى ئوچۇق بولدى.

كىشىلەرنى خاتالىق سادىر قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرىدىغان كىشى ئالدى بىلەن بىر سۆزنى تارقىتىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ توغرا ياكى خاتا ئىكەنلىكىنى تەكشۈرىشى كېرەك بولىدۇ، بولۇپمۇ شەرىئەت ئەھكاملىرى ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان سۆزلەردە كىشىلەرنى توغرا يولدىن چەكلەپ خاتا يولغا بۇيرىغۇچىلاردىن بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن سۆز يوللىغاندا بەك ئېھتىيات قىلىش كېرەك، ئۇنداق بولمىغاندا ئۇ كىشىنىڭ ئاقىۋىتىمۇ مۇنۇ كىشىلەردەك بولۇپ قالىدۇ: **الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا** تەرجىمىسى: **ئۇلار ھاياتى دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرى يوققا چىققان ئەمما ئۆزلىرى ئوبدان ئىش قىلدۇق دەپ ئويلىغان ئادەملەردۇر.** [سۈرە كەھەپ 104-ئايەت].

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.